

ЗАМАН

Газета издается на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: zamankbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ПАРЛАМЕНТ

Законну ахча-кредит кырал политиканы жорукъларына келишдире

КъМР-ни Парламентини Председатели Татьяна Егорова-ны башчылыгында законла чыгарыуучу органни президиумуну кезиулю жыйылуу болганды.

Бюджет, налогла эм финансла жаны бла комитетни башчысы **Михаил Афашагов** «Къабарты-Малкърны бир-бир законларына тюрлениуле кийириуну юсюнден» законну проектин кёргозтгенди. Ол ангылатханыча, проект бир-бир республикалы праволу актлары 2015 жылда эмда 2016-2017 жыллада ахча-кредит кырал политиканы жорукъларына келишдир мурат бла жарашдырылганды. 2016 жылда 1 январьга дери ахча-кредит политиканы баш мадарларындан

бири Россейни Банкны рефинансирование ёлчечи болганды. Жылны аллындан бери уа, башында белгиленген документте тийишлиликте, Россейни Банкны ключевой ставканы тергейди. Законну проектинде да республикалы праволу актлада рефинансирование ёлчечини орунуна ключевой ставканы хайырланьрга деген низам барды.

Депутатла субъектледе коллегаларыны бир-бир федерал законлагыа тюзетиулерине бла законодательный башламчылыкъларына кеслерини эсгертиулерин этгендиле. Ол санда Коми Республиканы Кырал Совети РФ-ни бир-бир законодательный актларына кыралда гитче энергетиканы айнътыугыа бурулган тюзетиуле хазырлаганды. Карелия Республиканы парламен-

тарийлери уа «РФ-де муниципал кыулуккуну юсюнден» Федерал законну 17-чи статьясына тюрлениуле этгендиле.

Документлени тинтип, президиум КъМР-ни Композиторларыны союзуу члени **Владимир Моловну**, орта профессионал билим берген «Къабарты-Малкър сатыу-алыу технология колледж» кырал билим берген учрежденияны келечилери: директорну окутуу-юйретиу жаны бла орунбасары **Марита Безрокованы**, директорну билим беруу жаны бла орунбасары **Лидия Полунну**, химиядан бла биологиядан устаз **Асият Хахимованы** КъМР-ни Парламентини Сыйлы грамотасы бла сауьгъаларгъа оную этгенди.

КъМР-ни Парламентини пресс-службасы.

Жыйылыу

Предприятияланы Бир кырал информация системагъа къошуу жаны бла Къабарты-Малкър алчыланы санындагы

КъМР-ни Правительствосуну юйюнде республиканы премьер-министри Мусукланы Алийни башчылыгы бла Этил спирт, алкоголь эмда спирти болгъан продукция чыгарыу, аны сатыу-алыу сферада бирге ишлеу жаны бла ведомстволу аралы комиссияны жыйылуу бардырылганды. Аны ишине РФ-ни Федерал налог службаны КъМР-де Управлениясыны, Промышленность эмда сатыу-алыу министрствону, КъМР-де МВД-ны башчылары, Алкоголь рынокну тап халгъа келтириу жаны бла федерал службаны регионал аралы управлениясыны, промышленность предприятияланы келечилери къатышхандыла.

Жыйылыуда республиканы бюджетине акциз телеуледен къаллай бир тюшгенине, ала къалай жыйылгъанларына, берилмей къалган борчну ёлчечине къаралгъанды. Андан сора да, ишлерин тийишлисича бардырмагъанланы тинтиуну эсеплери чыгарылгандыла, бу сферада законлуккуну жалчытууну, право низамны сакълауну амаллары сюзюлгендиле.

Быйыл 1 январьдан Россейни жеринде Бир кырал автоматизацияланган информация система ишлеп башлагъанды. Ол этил спиртни, алкоголь эмда спирти болгъан продукцияны сатыу-алыугыа контроль этер ючюн деп къуралгъанды эмда товарны хар атламын, аны чыгаргъандан башлап, алыучугыа дери да къарап, не болгъанын билип турургыа онг бередиди. Бу система алыкъа продукцияны алыуда хайырланылады. Алай быйыл 1 июльдан а аны сатыуда да ишлеп башларыкъды. Анга тохташдырылган заманда къошулмагъан организацияла (алкоголь сахтанла) лицензияларындан къуру къалыргыа боллукъдула.

Алкоголь рынокну тап халгъа келтириу жаны бла федерал службаны регионал аралы управлениясыны бёлкюнюю таматасы **Г.А.Воронина** билдиргенге кёре, Къабарты-Малкърны сатыу-алыу организацияларын Бир кырал автоматизацияланган информация системагъа къошуу терк атламла бла бардырылады, ол жаны бла республика СКФО-да орта кёрюмдюлени озады эмда 56 процентни тутады. Бу иште бек керек болгъан программа бла жалчытуу жаны бла жумушланы регионал аралы управление хакъсыз тамамлайды, деп айтылганды жыйылыуда.

Митинг

Поэтни эсгергендиле, назмуларын окъугъандыла

Тюнене Нальчикде шахар администрацияны межамыны аллында Къабарты-Малкърны халкъ поэти, РФ-ни эм КъМР-ни Кырал сауьгъалары лауреаты, Социалист Урунуну Жигити Алим Кешаковну эсертмесини къатында аны хурметине аталган жыйылыу болганды. 29-чу январь – жазыучуну эсгериуну кюнюдо.

Митинге депутатла, жазыучула, билим берууде, культурада ишлегенле, аны чыгармачылыгын сыйгенле эм бирсиле да келгендиле. Тюбешиуну ача, КъМР-ни культура

министри **Мухадин Кумахов** быйыл къабарты прозаны, поэзияны айнытуугыа улуу кыйын салган Алим Пшемахович жашаудан кетгенли онбеш жыл толгъанын эсгергенди.

- Поэт: «Мен, ол бюртюкча, ызыма, артха, жерге къайтмай къаллыкъ туююлме», - деп жазгъан эди. Бюнюлюкде да жюрегигизиде, акъылыбызда кесини адамлыгы, фахмусу бла, башхача айтханда уа, чыгармаларында жашайды. Ма алай бла жазыучу бизни арабыздады. Былайгъа келип, халкъ мени хурметлер, эсине тюшюрю деп, аллай сагъышла бла алмагъанды ол къолуна къаламны.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Конкурс

«Жангы жулдузда» - Аида Тлишинова

30 январьда «Звезда» телеканал Битеуроссей жыр конкурсун экинчи кере бардырыкъды. Кыралны бек улуу вокал проектине 85 региондан жырчы къатышырыкъды. Аланы санында Къабарты-Малкър да барды. Ол эришиуге республиканы атындан Аида Тлишинова къатышырыкъды.

Вокалистлени эришиулерин юч айны ичинден эки этапда бардырыллыкъды. Биринчи турда жюрини членлери – таймай председателик этип келген Максим Дунаевский, жырчы Зара, режиссёр Василий Бархатов, телеведущий Юрий Николаев эмда автор, жырчы Денис Майданов бол-

лукъдула. Хар шабат кюн 12 конкурсант экинчи турга ётер ючюн эриширикдиле. Былайда жырчы къаллай бир балл алгъаны да магъананы тутады.

Бериу жер-жерли заманнга кёре **сагат 19:15** башларырыкъды.

КОЛЛЕГИЯ

Табийгъатыбызны сакълау ишге битеу жамауатны къобарырга керекди

Коллегианы башлай, табийгъат байлыкълары эмда экология министрлиги къуллугъун толтургъан **Олег Коновалов** республиканы башчылары экология жаны бла къоркъуусулукъга уллу эс бурганларын эмда аны къоруулауу къыйматлы амалларын табарга деп борч салгъанын айырып айтханды. Ол, ведомстволар аралы комиссия къолундан келгенни аямагъанын чертип, аны ишине бийик багъа бергенди.

Республиканы жер-жерлеринде 2015 жылда санитар болумну юсюнден а тегерекде къудуретни сакълау эмда табийгъатны аялуу хайырлануу жаны бла департаментни башчысы **Цийкъанланы Марат** билдиргенди. Ол республикада эркинликсиз кир-кипчик тегюлген жерле кебейгенлерин, ол а экологияга уллу заран салгъанын айырып айтханды. Республиканы хазна къалмай битеу районларында, дегенди ол, коммунальный мюлкню ырысхы-техника онглары къарыусуздула, энчи транспорт, контейнерлеге деп жарашдырылгъан майданла, контейнерле кеслери да азлыкъ этедиле. Онюч муниципал райондан жаланда тогъузусунда алынады кир-кипчик. Багуш тегеле тюз да эллени къатларында къуралгъанларын да жарысып айтханды докладчы.

«Бытыр декабрьде, дегенди ол, Табийгъат байлыкълары эмда экология министрлиге ведомстволар аралы комиссия бла бирге бардыргъан тинтиуледе Бахсан муниципал районда ол жаны бла болум артыкъда осал болгъаны ачыкъланганды. Сёз ючюн, Исламей элде аллай тегеле школну къатындадыла. Бизни излемлирибиз бла аллай жерле тазаланардыла, бир кесекден а дагъыда къуралып къаладыла.

Багуш тегюлгюн тургъан жерле Жанхотия эмда Тырныауузга баргъан жолда да санитар тазалыкъ бла байламлы хал бек осал эди. Бусагъатда алайладан кир-кипчик кетерилгенди. Бахсанёюкда уа багушну тегерге эркинлик этилген жерге жол жокъду. Куба-Таба эм Псычох элде да тийишли мадарла этиледиле. Районну башха эллеринде да иги жанына тюрлениуле эслендиле.

Бахсан шахар округну юсюнден айтханда, департаментни келечиси Прохладный-Аззу жолда Дыгулыбегей элли къатында тегюлген кир-кипчикни юсюнден кеп кере эсгертилгенни чертгенди. Ол тийре тазалана да тургъанды, болсада терк окъуна кирленип къалгъанды. «Мен оюм этгенден, ол жерле энчи мелеге берилселе,

КъМР-ни Табийгъат байлыкълары эмда экология министрлигине бюкюнледе бардырылгъан жыйылыуунда 2015 жылны тегюлгюн кварталында республиканы шахарларыны бла эллерини санитар болумларын тинтиуу эмда былтыр тамамлангъан ишлени эсеплери сюзюлгендиле. Кенгешге Къабарты-Малкъар Республиканы муниципал къуралыуларыны санитар болумларын тинтиуу жаны бла ведомстволар аралы комиссияны, районларыны бла шахарлары администрацияларыны келечилери, министрлигине тийишли бёлюмлерини таматарлары къатышхандыла.

Цийкъанланы Марат доклад этеди.

иш тюзеллик эди», - деп, докладчы Зольск, Элбрус, Черек районлары юлгюге келтиргенди. Анда кир-кипчикни жыйыу, ташыу жумушлары энчи предпринимательле тамамлайдыла.

Ол Лескен, Прохладна муниципал районлада, Прохладна шахар округда да хал тюзелгенни белгилегенди. Болсада аланы да бир-бир эллеринде къалгъан-къулгъанларыны жыйырга, ташырга мадарла этилмегендиле, дегенди.

Нальчикде да кюн сайын 300 тоннадан аслам кир-кипчик чыгарылады. Шахарны санитар болуму ючюн «УЖКХБ и СЗ» МКЦ эмда Хасания, Акъ-Суу, Кенже, Адихо эллени башчылары жууаллыдыла. Къалгъан-къулгъанларыны айырыу бла чекленген жууаллыгыны болгъан «Эконова», «Экоконцепт», «Эколог плюс» общественваланы энчи предприятиялары тамамлайдыла. «Алай мында да эркинликсиз багуш тегеле къураладыла, дегенди Цийкъан улу. - Урван районну

жеринде полигонга бёлюнген жер этта да хайырлануу берилмей турады.

Докладчы Чегем районну эллеринде болумну да аламатха санамагъанды. Он муниципал къуралыудан зыбыр коммунальный къалгъан-къулгъанла сегизинде чыгарыладыла. Шалушка элде черекни боюну бек кирленипди. Май районда да тюрлениуле артыкъ бек эсленмейдиле.

Терк районда элледен 27 жерден тегеле кетерилгендиле, «Багушну, къалгъан-къулгъан затлары тегерге жарамайды» деген 35 белги орнатылгъанды. Закон бла эркин этилген жерле да терк-терк тазаланардыла. Кир къулгъан онсегиз жер жер-жерли администрацияны буйругъу бла къуралгъанды. Урван районда да болум игиленгенди. «Республиканы башха районларыны башчылары да аладан юлгю алып ишлеселе иги боллукъ эди. Къудуретибизге бюгюнлюкде сакъ болмасакъ, тамбла кеч болуп къалырга боллукъду», - дегенди департаментни келечиси.

РФ-ни Табийгъат къалай хайырланууларына надзор этген федерал службаны КъМР-де Управлениясыны таматасыны орунбасары **Тамара Шевченко** череклени тийрелеринде тазалыкъга энчи эс бурлгъанын чертип айтханды. Былтыр халны тинтир мурат бла бир талай рейд бардырылгъанды. Законлагъа бузукъдукъ этгенлеге тазирле салынгандыла. Ала барысы да тегленгендиле.

Тамара Ивановна оюм этгенден, элли санитар болумларын жалчытуу ишге жер-жерли депутатларыны къатышдырырга керекди. «Ала, адамла бла тубешип, ангылатуу ишни бардырсала, хайырлы боллукъ эди. Жаланда суботникле бла биз проблеманы кетераллыкъ тийюлбюз», - деп къошханды ол.

Хайырлануучулары праволарын къоруулауу эм адамны ырахатлыкъларына надзор этиу жаны бла Федерал службаны КъМР-де Управлениясыны башчысыны **Жирослан Пагов** оюм этгенича уа, тазалыкъны сакълау жаны бла ишни тийишлисича бардырырга элдеде къалгъан-къулгъан затлары жуырга полигонла болмагъанлары чырмайды. КъМР-де МВД-ны жамауат низамны сакълау жаны бла бёлюмну таматасыны орунбасары **Роберт Керефов** участка уполномоченныйле кир-кипчикни эркин этилмеген жерледе тегюл кетгенлени ачыкълау жаны бла уллу иш тамамлагъанларын айтханды. «Биз экология жаны бла законлагъа бузукъдукълар этгенлеге 540 материал жарашдыргъанбыз. 170 адам административ жуагъа тартылгъанды», - дегенди ол.

Коллегианы ишине къатышханла жолларында тазалыкъны жалчытуу амалларын да сюзгендиле. Ахырында Олег Коновалов эллини бла шахарлары санитар-эпидемиология болумларын игилендируге Къабарты-Малкъарны Башчысыны дайым да эс бургъанын эсгергенди.

«Ма бу элибиз а тазалыкъ деп бирини юсюнден да айталлыкъ тийюлбюз. Хал ма алай болуп тургъанлай да, республикада багуш жыйырга жараулу полигонла къуралмагъандыла, жер-жерлени айнытууну схемалары жокъдула, тазалыкъны сакълау жаны бла система жарашдырылмагъанды, - деп, ол властыны битеу органдарыны эмда жамауатны кючлерин бирикдируге керек болгъанын чертгенди. Жыйылыуу къатышханлары уа республиканы санитар-эпидемиология болумун игилендируу жаны бла ишлерин селейтмеге чакъыргъанды.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.
Суратлары автор алгъанды.

Поэтни эсгергендиле, назмуларыны окъугъандыла

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Жаланда туугъан жерине къуллукъ этгенди. Мындан ары да биз аны суратлау сёзюне, акъылына, адамлыгына хурмет этгенлей турлукъбуз, - дегенди министр.

Жыйылгъанлары алларында селеше, Жазыучуларыны союзуну преленини председатели, поэт **Беппайланы Муталип** Алим Пшемаховичге атагъан назмусун окъугъанды. Аны «Биз-бир жырыны эки къанатыбыз» деген сёлелерини къыйматын черте, ма ол айтхан акъыл, оюм ёмюрледе да халкъларыбызны ангында

жашагъанлай турлугъун белгилегенди Беппай улу.

Сагъынылгъан союзу келечиси, издатель **Мария Котлярова** уа митингге къолунда 1964 жылда чыкъгъан китапчыкъ бла келгенди. Ол А.Кешоковну чыгармаларыны жыйымдыгы эди. Андан кеси жаратхан тизгинлени окъуп, поэтни чыгармачылыгына уллу хурмет этгенин билдиргенди. Бир къауум кюн мындан алгъа Прохладна районда адабият биригиуно ачылуунда болгъанын, ол жыйылыуда да Къайсын бла Алимни эсгергенлерин айтханды. Заман терк озуп кетгенлик-

ге, поэзия – ёлюмсюзю, дегенди.

Кешоковна адамлыкъ ышанларыны юсюнден КъМР-ни халкъ жазыучусу **Кашиф Эльгаров**, Парламентини депутаты Георгий Наводничий, Чегем муниципал районну атындан **Хасанш Одижев** да сёлешгендиле. Кашиф ала экиси да Шалушкада ёсгенлери, 1960 жылда Москвада Адабият институтта тубешиулерини юсюнден да хатарлагъанды.

«Адыгъ псалъэ» газетни баш редактору **Мухамед Хафизэ** уа Алим Пшемахович кибик уллу къыйыны, фахму-

су, адамлыгы болгъанга тийишли жерде музей ачарга кереклисини юсюнден оюмун билдиргенди. Эки айтхылыкъ поэтни – Къулийланы Къайсыныны бла Алим Кешоковну – шүёхлукъ жюрютгенлерини юсюнден айта, къабартылы жаш Къулий улуга атагъан назмусун артда, кенг белгиле болгъанында угъай, уруш заманда – 1946 жылда жазгъанын эсгертип, ол шартны магъанасын ангылатханды.

Ахырында жыйылгъанла эсгертеме гюл къысымла салгъандыла.

МОКЪАЛАНЫ Зухура.

Айныу жолубузга танг магъананы тутхан акт

31 январьда Къабарты-Малкъарны кырал суверенитетини юсюнден Декларация кыбыл этилгенди

1991 жылда 31 январьда «Къабарты-Малкъарны кырал суверенитетини юсюнден Декларация» кыбыл этилгенди. Республиканы ол замандагы власть органларыны, энчи уа миллет кымылдаулары ишлери жангы праволу статус алыргыга, административ кыралыудан кетерге бурулул эди.

«Суверенитет» тыш кыраллы сөзлюкте был алылат: «кыралны кесини ич ишлеринде, тыш кыралла бла байламлыкка жюриотуе эркинлиги, башына бошлугу». Алай бла Къабарты-Малкъарны жалынчакъсызлыгына быыл 25 жыл толганды деге да боллукъду. 1991 жылда КъМР-ни Баш Совети Декларацияны кыбыл кёрюп, андан ары автоном республика болургыга унамагъанын тохташдырады эмда Къабарты-Малкъар кесини ыразылыгы бла башха республикала, тыш кыралла бла да келишимле этерге эркинлик алады, СССР-де бла РСФСР-де праволу демократияны кырал кыралга тау-келлигини юсюнден билдиреди.

Кертисин айтханда, озгана ёмюрно 90-чы жыллары Россейге бек кыйын кезиуледен бириди. Ол заманга «парад суверенитетов» деп да айтуучудула. Ол а Россейни биринчи президенти Борис Ельцинны: «...кыраллай бир суверенитет сие эсегиз да (жуталлык эсегиз да), аллай бирин алыгъыз.» деген сөзлеринден сора башланганды.

БАЙРАМ

Алгышлаула, грамотала, ыспас кыагытла

28 январьда Правительствону ююнде Къабарты-Малкъарда ЗАГС органла кыралганлы 95 жыл толганына аталып, кыуанчы жыйылыу болганды. Анда КъМР-ни Правительствосуну Председатели **Мусукланы Алий** юбилярланы алгышлагъанды эмда ала тамамлагъан жумушла жамаутха бек магъаналы болгъанларын чертгенди. «ЗАГС хар адамны граждан болумун эсепге алып турады эмда россейли халкыны маданият хазнасыны бир кесегиди», - дегенди ол.

Байрам бла байламлы сауғалаула да болгандыла. Алайды да, Черек районну жер-жерли администрациясыны бёлюмюно таматасы **Улбашланы Марзият** кёп жылланы ахшы ишлегени эмда гражданданы за-

Тарыхчылары кёбюсю жазгъаныча, ол кезиуде ара власть органла кёп жылладан бери жыйылып келген миллетле аралы даулашланы тыялмай, аланы кеслерини жалынчакъсызлыкларын тохташдыруу ишни тирилтирге себеплик этгенди. Ол жылла Къабарты-Малкъарда да миллет жангырынуу, къабарты эм малкъар халкыла кыраллыкларын тохташдыруу ючюн даулашланы кезиуде болгъаны кёплини эсиндеди.

Къабарты-Малкъар алай болса да, 1990-1991 жыллада РСФСР-ни кыуумунда болгъан битеу автоном республикала да кырал жалынчакъсызлыкларыны юсюнден декларацияны кыбыл кёредиле. Болсада РСФСР-ни кыуумундан чыгыу, башына эркин болуу вопроса уа кёторюлмегендиле, ызы бла федерал ара бла келишимле этилгендиле.

Битеу ол ишле уа деменгили Совет Союзну чачылыу бла бошалгандыла. Россейни жангы тарыхыны, 90-чы жылланы юслеринден оумла тюрлю-тюрлююле. Халкыны бир кыууму деменги-

ли совет кыраллы эсгергенлей, анга тансык болгъанлай турадыла. Башчалары уа ол жыллада жангыча айныган демократиялы Россейни мурдору салыннганды, дейдиле.

Болсада алгыннгы БССР-ни республикаларына суверенитет берилгенини уллу политика магъанасы барды. Аны юсюнден тарыхчы Сабанчылары Хаджи-Мурат статьяларыны биринде былай жазганды: «Суверенитет – толу эркинлик кырал кырауду. Аны ким эсе да бермейди, ол халк кеси жарашдырган политика обществоду. Демократиялы мурдорда айыргын, аны себелли уа толу эркинлик эм жууаплы органла ишлейдиле.

Суверенный республикала адамланы кёбюсю миллет кыраллык болууну тозге санайдыла. Саулай алып айтханда, Декларация къабарты эм малкъар халкыны айныу жолларында уллу магъананы тутады. Суверенитет республиканы жеринде власта толу эркинлик береди, аны кеси ыразылыгы бла

РСФСР-ге берген оноуладан кыралганында, тыш байламлыккада жалынчакъсызлыгын эм тенг эркинлигин жалчытады...».

Декларацияда белгиленген ниетле бла болумла Къабарты-Малкъарны 1994 жылда жангыдан кыралган Конституциясында бегитиледеле. Алай бла КъМР-ни статусу кёторюледе, аны политика мурдору тюрленеди. Ол санда Къабарты-Малкъарны кырал символикасы жарашдырылды: герби, гимни, байрагы да. Республиканы кыраллыкыны кючлендириуде президент куулукну тохташдырууну эм президентни айырууну юсюнден закон кыбыл этилгени да уллу магъананы тутады.

1993 жылда уа Къабарты-Малкъарны жангы парламенти кырадалады: ол Республикалы эмда Миллетле палаталага юлешинеди. Экинчиси уа паритет халда кыралганы белгилениди: малкъар, къабарты эм орус халкылары келечилеринден.

Бир гитче статьяда суверенитетни юсюнден Декларация кыбыл кёрюлгюнчю, андан сора да, болгъан тарых ишлени сюзерге, алагы багы берирге онг жокъду. Болсада бююлюкде КъМР-ни кесини Конституциясы, Парламенти, толтуруучу власть органлары, сюду, кырал символикасы бардыла. Башача айтханда, Декларация Къабарты-Малкъарны цивилизацияланган светский общество битеу ышанлары болгъан республиканыча айныууна мурдор салганды.

ТИКАЛАНЫ Фатима
хазырлагъанды.

конлу эркинликлерин бла сейирлерин жалчытууга кыйын салганы ючюн КъМР-ни ЗАГС управленийыны сыйлы грамотасына тийишли болганды.

Жаболаны Соня Черек районда ЗАГС органлада 32 жылны уруннганды, аланы ишлерин игилендириуге

улу кыйын салганды. Ма бу байрам кюнде анга да Ыспас кыагыт берилгенди.

БЁЗЮЛАНЫ Залина, Черек районну администрациясыны пресс-секретары.

Шимал Кавказ
кюн сайын

Къобан Кърымгъа жиберген аш-азыккыны ёлчегин кёбейтиркиди

Быйыл Къобан Кърымгъа жиберген аш-азык продукцияны ёлчегин 10 процентге кёбейтирге мурат этеди. Аны юсюнден журналистле Краснодар крайны вице-губернатору Андрей Коробка билдиргенди.

Ол айтханга кёре, анга жарым айрыканы властьлары бла логистика арала ишлеуну юсюнден келишим тауусулганы да себеплик этеркиди. Кърымгъа товарла жиберуу бла 28 предприятие кюрешеди. Аланы ёлчегин бытыр декабрьни ортасына 13 минг тоннадан аслам болган эди.

Адыгегяда урунуу мигрантланы саны тюшгенди

Адыгегяда ишлерге деп келген мигрантланы саны арт заманда 40 процентге азайганды, деп билдиргенди ТАСС-ха ФМС-ни регионда бёлюмюно башчысы куулугун толтурган Руслан Шовгенов. «Бытыр регионну жеринде урунурга эркинлик берген патентледен 3,1 минги берилген эди. 2014 жылда уа ишлерге эркинлик 5,3 мингден аслам тыш кыраллы алганды», - дегенди ол.

Аны оюмуна кёре, урунуу мигрантланы саныны азая барганы кыйын экономика болум бла байламды. Биринчиден, валютаны ёсгени алагы жетер тенгли бир иш хак алыргы онг бермейди, экинчиден, патентни багасы да 1,6 минг сомдан 2,8 минг сомга дери ёсгенди.

Машук тауда канат жолну жабаргъа аздан къойгъандыла

Пятигорскда Машук тауга кёторген канат жолну сюд пристава жабаргъа аздан къойгъандыла, деп билдиргенди Ставрополь крайны УФССП-сыны пресс-службасыннан. Айтханларына кёре, канат жолну директору жангы жылы корпоратив кыуанчына асыры кёп ахча жоаргъа тюшгенди деген сылтау бла жер ючюн аренда хакыны бир ненча айны ичинде төлемей турганды.

Приставла ол сюдню оноун толтурмаса, аны ырыксызла бла счётларына арест салынырыгын эсертгендиле. Андан сора директорга 300 минг сомга жетген борчун төлегенден башха амал кыламаганды.

Волгоградны орамларында низамны кызыла кыоруулайдыла

Сталинград сермешни 73-жыллыгыны аллында Волгоградны орамларына уруш жылланы формаларын кийген кызыланы взводу чыгарыкды, деп билдиргенди ТАСС-ны корреспондентине МВД-ны Баш область управленийыны пресс-службасыннан.

Аны келечиси айтханга кёре, 30 кыз бир ненча жылны ичинде 9-чу майда бла 2-чи февральда машинала артыкда кёп жюриоген жоллага чыгып, кюркыуусулукну жалчытууга кыатышдыла, айбатлык бердиле. Алтыннгы аскер кийимде болгъанлары себепли уа узак заманды ветеранлары, шахарчылары, кыонакчылары да эслерине саладыла.

Школлагъа карантин салынады

Волгоград областны юч шахарында, ол санда Волгоградда да, школа барысы да карантинге жабыладыла, деп билдиргенди ТАСС-ны корреспондентине билим беруу комитетни келечиси. Ол айтханыча, гриппден ауруганла 20 процентден аслам бирин классла жабыладыла. Школланы директорларыны оноулары бла аллай класслада карантин 3-7 куннге тохташдырылады. Хал игилемесе уа, ол болжал созулурга боллукъду.

Волгоград областны саулык кылау комитетини шартларына кёре, регионда гриппден эмда ОРВИ-ден ауруганланы саны ёсменди эмда 15,5 минг чаклы барды. Аладан 1,3 мингден асламына больницада багыдыла.

«Ахшы тюрлениуле ишексиздиле, алай кетериллик чурумла да бардыла»

- Сюлемен Сафарович, быыл саулай да районда ненча окуучу барды?

- Районну онжети школунда биринчи классдан онбиринчиге дери 3150 сабий окуйдула. Садиклеге жюриогенлени саны 1700 балады. Спорт бла да 1950 жаш адам кюрешеди. Мектепледе окутхандан, юйретгенден башха, хар школчуну фахмусун ачыкылап, аны айнытыргы да себеплик этиледи.

- Школлада билим бериуге жангы кырал стандартла кийиргендиле, ол тюрлениуле бла сиз ишигизни келишдирамысыз?

- Биз школ директорла бла устазла билимлерин ёсдююрлерине уллу эс бурабыз. Озгъан кезиуну ичине аллай курсланы 177 адам тауусханды. Ала аттестацияны да ётгендиле. Кыошак халда «Менеджмент в образовании» деген курсну 42 устаз бошагъанды. Ол санда эки окуу юйлени башчылары Пятигорскда РФ-ни Президентини Финансла академиясыны бёлюмонде билимлерин ёсдюргендиле.

- Район садикледе жерле кыошула бардыла, аланы квалитетлары да игилендириледи. Аны юсюнден да айтсагыз эди.

- «Модернизация муниципальных систем дошкольного образования» деген кырал проект бизде алыкы сынау халда бардырылады. Болсада аны чеклеринде борчубузну толтурургыа кюрешебиз.

Биринчиден, районда садиклеге очерделени кетере барабыз. Алгыраакылада Тырныауузну 5-чи номерли садигин эм 1-чи номерли лицейни «Энчи бала» деген арасын мебель эмда башха керек затла бла жалчытханбыз. Окуу учреждениелада федерал стандартланы излемлерине кёре школчуланы саулуукларын сакылаугыа, санитар-эпидемия халны игилендириуге эм тийишли билим бериуге аслам эс бурабыз.

Былыр жангы окуу жылда школчаны инфраструктураларын игилендирирча кёп квалмай 17 миллион сом берилгени танг себеплик этгенди. Андан 14 миллион бла 972,4 минг сом федерал энчи программаланы тамамларгыа кыоратылгъанды. Ол ишлеге деп муниципалитетни бюджетинден да 3,297 миллион сом бёлюннгенди. Ол ахчагыа мектеплеге тынгылы ремонт этилгенди. Дагыда Тырныауузну 3-чю номерли орта школунда сабий сад кыуралгъанды.

Элбрус районда жангы излемлеге кёре окуу кыалай барганын, аны бла байламлы не тюрлениуле жерлерин тапханларыны юсюнден толурак хапар билир ючюн, биз муниципалитетде Билим бериу управленианы таматасы Моллаланы Сюлемен бла ушакъ бардыргъанбыз.

«Модернизация регионально – муниципальных систем дошкольного образования» деген программаны чегинде 5 миллион бла 270 мингден артык сом бёлюннгенди. Анга окуу учреждениеланы башларын жангыртханбыз, тынгылы ремонт ишле бардыргъанбыз, сабийлеге бассейнле ишлегенбиз эмда гитче кыауумлагыа керек оборудование алгъанбыз.

Былыр сагынылган программа бла байламлы дагыда 5 миллион бла 240 минг сом бёлюннген эди. Ол ахчагыа да Тырныауузну 4-чю номерли гимназиясында бла 1-чи номерли лицейинде эм Былымны школуну садиклеринде 65 балагыа жерле кыураргыа онг табылгъанды. Бизни хар башламчылыгыбызда да районну администрациясы уллу болушлукъ этгенлей турганын да белгилемей кыоргыа жарамаз.

- Мен билгенден, районда «Доступная среда» кырал программа да бардырылады.

- Аны хайыры бла чекленген онглары болгъан сабийлени окуутурча амал табылгъанды. Бююнлюкде Тырныауузну 5-чи номерли гимназиясында ол ишге тийишли эс бургъандыла. Ол жумушлагыа деп 2 миллион бла 720 минг сом кыоратылгъанды. Андан 697 мингден асламысын муниципалитет кесини бюджетинден кыошханды. Ол жаны бла иш бююнлюкде Кёнделен энли 4-чю номерли орта школунда да бардырылады.

- Былыр жангы окуу жылгыа школчаны бары да хазырма эдиле?

- Районну администрациясы 2 миллион бла 24 минг сом берип, Нейтрино элде школну башы жабылгъанды. Тырныауузда 5-чи номерли гимназияны ашханасына тынгылы ремонт этилгенди, садигини башы жангыртылгъанды. Кёнделен энли 3-чю номерли орта школна жангы санузел кыошулгъанды. Былым бла Терс-Кёол элени школларында да жумушлагыа кыаралгъанды. Тырныауузну 3-чю эм 5-чи номерли орта школларында бассейнле ачылгъандыла. Шахарны хар окуу учреждениесында, ол санда садикледе да, видеокарау бардырылады. Хар школну кесини тревога кнопоклары ишлейдиле.

Бар жумушка да ахча заманында берилгени себепли хазырма окуу жылгыа бир тюрлю чырмаусуз тюбегенбиз. Аны ючюн Элбрус районну администрациясыны башчысы Уяналаны Казимге энтта да ыразылыгымы билдирирге сюеме.

- Быйыл школну бошаганла ЕГЭ – ни бериле хазырмадыла ?

Аны бла байламлы школлада «ЕГЭ – ни мен кесим берликме» деген проект бардырылады. Кёп болмай тарыхдан, естествознанидан, информатикадан эм географиядан сынау экзаменле болгъандыла. Тогузунчу класслада окугъанла былыр орус тилден бла математикадан Интернетни хайыры бла тестле ётгендиле. Онбиринчи классланы окуучулары орус тилден бла математикадан кеслерини билимлерин сынагъандыла. Декабрьни алында онбиринчи классда окугъан 173 адам кёлден жазмагыа кыатышып, ЕГЭ-ни бериле эркин болгъандыла.

Элбрус районда эм иги окуучуларыбызны саны бююнлюкде 25 процентте жетеди. Школчула «Русский

медвежонок», «Кенгуру», «КИТ», «Британский бульдог» эм башха район эм россей эришулеге кыатышып, биринчи жерле бла кыуандыргъанлай турадыла.

- Баям, устазланы араларында да болурла жетишимлиле?

- Жетишимли болгъан устазларыбыз бла да кыачан да махтанырчабыз. Арт заманны юсюнден айтсакъ, алгыракыда Москвада бардырылган ана тилден бла адабиятдан битеуроссей эришуледе Тырныауузну 4-чю номерли гимназиясыны устазы Башийланы Фарида экинчи жерни алгъанды. Шахарны 5-чи номерли гимназиясыны математикадан устазы Ольга Третьякова уа, «Образование» деген миллет проектге кыатышып, «Эм иги устаз» деген атха тийишли болгъанды.

Дагыда 3-чю номерли орта школуну гитче классларыны устазы Беккиланы Мёлек «Начальная школа: успешный старт в качественной жизни» деген битеуроссей фестивалда диплом бла саугалангъанды. Ол мектепден дагыда информатикадан устаз Бапыналаны Залина да «Учитель года-2015» деген конкурсуна республикалы кезиуню лауреатыды.

- Сюлемен Сафарович, сиз айханга кёре, районда билим бериуге арталыкыда чурум жокъуду?

- Бир тюрлю чурумсуз кыайсы ишде да болмайды. Бююнлюкде билим бериуге материал база жетишмейди. Терс –Кёолда бла Кёнделенде сабий садла ишлерге керекди. Федерал стандартлагыа кёре школлада интерактив кыангала болургыа тийишлидиле, алай ала да жетишмейдиле. Окуу учреждениеланы бир-бирлерини башларын жангытыргыа, жамаргыа керекди. Таза эм кир суу баргъан быргылыны, терезелени, жылыу берген системаланы, ток чыбыкылыны да алышыргыа заманлары жетип турады. Компьютер классланы кёбюсюнде техника иги да эски болгъанды.

Мен акыыл этгенден, КъМР-ни Билим бериу, илму эм жаш тёлондо ишлери жаны бла министерствосу, Элбрус районну администрациясы бла да бирге жууукъ заманда ол жумушланы кыйырдан тамамлай барырбыз, деп бек ышанама.

Анатолий ТЕМИРОВ.

Школ форманы кенгешип сайларыкыдыла

КъМР-ни Билим бериу, илму эм жаш тёлондо ишлери жаны бла министерствосу кесини сайтында школ форма кваллай болургыа тийишли сани юсюнден билдириу этгенди. Ведомствону буйругына кёре, окуучуларыны барысыны да юс кийимлерини тюрсюнөн, кыалай бичилгенин устазла, атала бла аналаны комитети, классда эм школда жыйылыу бардырып, бир оюмгыа келип, алай сайларгыа эркиндиле. Форманы багыасы уа кыарысуз эм кёп сабийли ююрлени да сатып алыргыа кыолла-

рындан келирча болургыа керекди.

Школ кийим кюнню халына кёре, сора дерсле кыайда бардырылганларын да эсге алып, алай жарашдырылса дурусду. Сабий кыйналмазча, РФ-ни Баш санитар врачыны бегиминде айтылгъан санитар-эпидемия жорукыла бла мардала бузулмазгыа керекдиле.

Школ форма атала бла анала ыразы болгъан предприятиядан, фирмаладан эм тюкенледен сатып алынырыкыды.

Бизни корр.

Бизни кьудуретибиз

Минги тауну тийреси. Деменгилигтош.

Фестиваль

Бек иги социальный проектлени айырыр муратда

Быйыл январьдан башлап апрельге дери социальный программаланы «СоДействие» деген 6-чы Битеуроссей фестивалы бардырылады. Анга Россей Федерацияны Президентинде Граждан обществону айнытуу эмда адамны эркинликлери жаны бла совет, РФ-ни Урунуу эмда социальный айнытуу министрствосу, Россей Федерацияны Жамауат палатасы да себеплик этедиле.

Фестиваль коммерциялы болмагъан организацияланы (НКО) Россейни Президенти 2012 жылда 7 майда чыгъаргъан указларында тохташдырылгъан артыкъда магъаналы социальный борчлары тамамларгъа болушлукъ этерик бек иги социальный проектлени айырыр, бу иште кыйматлы амалланы ачыклар эмда социальный жумушла тамамлагъан НКО-ланы айнуларына себеп болур мурат бла кьуралгъанды. Аны чеклеринде коммерциялы болмагъан «СоДействие» организацияны проектлени конкурс бардырылады.

КъМР-ни Жамауат палатасы уа республиканы власть органлары бла бирге

аны регион кесегин кьураиды. Ол а быйыл **28 январьдан 31 март**хадери этерикди. Анда хорлагъанла федерал кезиуне кьатышырыкъланы тизмесине кьошуллукъдула.

Конкурсну жорукъларын, анга кьатышыр ючюн заявка берууну формасын КъМР-ни Жамауат палатасыны бу сайтында табаргъа боллукъду: www.ОПКБР.РФ. **Заявкала 2016 жылда 15 март**хадери алынадыла. Алары бу адресге келтирирге керекди: **Нальчик ш. Ленин пр., 57-чи юй, 3-чю этаж, КъМР-ни Жамауат палатасы.**

Сорлукълары болгъанла бу телефон номерлеге селеширге боллукъдула: **77-67-62, 77-68-23, 77-27-46.**

Конкурсну федерал кезиунде хорлагъанла Россейни 6-чы социальный форумуну бла «СоДействие» деген 6-чы фестивалны Москвада кьууанчлы жабилуларында багъалы саугъала эмда диплолла бла саугъаланарыкъдыла. Аны уа быйыл 11 апрельде бардырырга белгилениди.

Къабарты-Малкъар Республиканы Культура министрствосуну, КъМР-ни Къырал миллет библиотекасыны коллективлери Къабарты-Малкъарны къырал миллет библиотекасыны справка-информация бълуюмюно тамата библиотекары **НАСТАЕВА Ирина Владимировна**ны аушханына уллу бушуу этедиле эмда аны жууукъларына бла ахлуларына къайгы сёз бередице.

КъМР-ни Басма эмда асламлы коммуникацияла жаны бла къырал комитетини, КъМР-ни Жазуучуларыны союзу, «Къабарты-Малкъар» ВТК-ны, «Кабардино-Балкарская правда», «Адыгэ псалъэ», «Заман», «Горянка», «Советская молодежь» газетлени, «Литературная Кабардино-Балкария», «Минги - Тау», «Ошхамахо», «Нур», «Нур», «Солнышко» журналланы редакцияларыны, «Къабарты-Малкъар» ГТРК-ны, «Нальчик» ОРТК-ны, «Къабарты-Малкъар» республикалы информация агентствону, «Эльбрус» китап басманы, «КъМР-ни Асламлы информация органларыны учреждениларыны ишлерин жалчытуучу комплекс ара» ГКУ-ну, «Тетраграф» ООО-ну коллективлери «Къабарты-Малкъар» ВТК-ны программасын бардыргъан **МИЗОВ Ахмед Леонович**ге аны къарындашы **МИЗОВ Ахмед Леонович** ёлгени бла байламлы бушуу этип анга къайгы сёз бередице.

Буйрукъ

Жыртхыч жаныуарланы къапха жыяр ючюн

Жыртхыч жаныуарланы санын тергеп туруу, аланы кёп бола бармазларына мадарла этиу - магъаналы ишледен бириди. Аны тынгылы тамамлар муратда КъМР-ни Табийгъат байлыкъла эмда экология министрствосу былтыр энчи буйрукъ да чыгъаргъанды.

Уда ёлтюрюлючю жаныуарланы санын тап халгъа келтириуну сылтауларындан бири - бёрюлени энчи иелени эмда фермерлени миолклерине терк-терк чабыулукъ эте тургъанларыды. Андан сора да, уучулукъ ресурслагъа марда салынады да, кийиклени саны андан озгъанды. Алай бла 2015 жылда 1820 жыртхыч ёлтюрюлгенди, ол санда 120 бёрю, 625 къамиш бёрю, 494 тюлюкю, 559 хауле ит, 22 ёнот ит.

Дагъыда бир магъаналы сылтау - адамланы саулукъларына, жа-

ныуарлагъа, ала тургъан жерлеге хата салыргъа боллукъ ауруула жайылмазча этерге. Табийгъат байлыкъла эмда экология министрствону «Тонгузда болуучу африкалы ёлетни вирусундан сакъланыуну мадарларыны юсюнден» 2014 жылда 29 октябрьде чыгъарылгъан буйругъуна кёре, агъач къабанланы ёлтюрюу, алада АЧС вирус болгъанын бла кьалгъанын тинтир ючюн лабораториягъа жиберуу жаны бла мадарла этиледиле. Былтыр битеу да 38 къабан ёлтюрюлгенди: 11 уучулукъну кезиунде, 27-си да бу жаныуарланы санын азайтыр муратда.

Алай мадарла быйыл да этиледиле. Алагъа муниципал районлада кьуралгъан энчи бригадаланы бла уучуланы кьошадыла.

Бизни корр.

Сейирлик затла

Къайт, хар затны да кечерме

Биз алгъаракъда Приморьени сафари-паркында жашагъан Амур къаплан бла Тимур текени сейир шухълукъларыны юсюнден хапар билдирген эдик. Ала жарашып бир вольерде тургъанлы бери юч ай чакълы бир заман озгъанды.

Алай бу кюнледе уа быланы юслеринден айтылгъан интернет-сайтын бетлерин ачханла къапланы кесинлей жортуп айланганын кёргендиле. Не къарап корешген эселе да, текени табалмагъандыла. Алай бла Амур Тимурну ашапны кьойгъанды деп кьоркьгъанла да болгъандыла.

-Къаугъа этмегиз, хар зат тапды, - деп тынчайтанды адамланы паркны башчысы Дмитрий Мезенцев. - Теке сауду! Алай саулугъун а тинтирге керекди. Амур бла шухълукъ жюрютген кезиунде ол семирп, жорегин да жау басханды, тохтаусуз ашап тургъаны себепли!

Белгилисича, мардадан озгъан семизлик жаныуарланы да кьыйнаиды. Аны ючюн шухъланы бир бирлеринден айырыргъа тышгенди, ветеринарла туякъланы саулугъун тинтирча, бюрчелери болгъанларына бла кьалгъанларына да кьарарча. Бу жаны бла чурумла чыкълала уа, багъарча. Паркда ишленге къапланы

эркинликде айланыргъа жиберилерини аллында батыр текени тутуп бир жанына этгендиле. Ол кезиуню ичинде къаплан ызыкъллы чалдиш бурууну артындан эс этип къарап тургъанды. Ол, сабыр отча, тынч эди. Биргесине жашагъан тири эм бет эте билмеген мойюзлю аны эрикдиргенми этген болур?

- Андан сора да, Тайга атлы къапланы, ала бла кьоншулукъда жашагъан Амурну эгечини, айланыу кезиуню башланганды. Ол себепден Тимурну шухъу кесин башха тюрлю жюрютюп тебирерге боллукъду. Аны ючюн биз кьоркьуусулукъну сакъларгъа дурус кёргенбиз, - деп ангылатады Мезенцев.

Олеся КУВАТОВА,
«Комсомольская правда» газет.

Учредитель: Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти бла Правительствоу

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЕГИЯ:

ЖАНГОРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редакторну орунбасары)
ТЕКУЛАНЫ Хауа
(баш редакторну орунбасары)
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис
(жууаплы секретарь)
ТИКАЛАНЫ Фатима (жамауат-политика бълуюмюно таматасы)

ТЕЛЕФОНЛА:

Редакторну приёмный - 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85.
Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин кьоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июнда регистрация этилгенди.

Регистрация номер —Н—0066. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КъМР-ни Басма эмда асламлы коммуникацияла жаны бла кьырал комитетини компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет «Тетраграф» ООО-ну типографиясында басмаланганды.
Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Номерге графикте кёре 19.00 сагъатда кьол салынады. 20.00 сагъатда кьол салынганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГАРГЪАНЛА:

Текуланы Хауа - дежурный редактор;
Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретары орунбасары;
Зезаланы Лида - (1, 2, 3, 4-чю бетле),
Геляланы Валентина - (5, 6, 7, 8-чи бетле) - корректорла.
Тиражы 2050 экз. Заказ №118
Багъасы 10 сомду

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленин атлы проспект, 5

электронный почтасы:
elbor_50@mail.ru